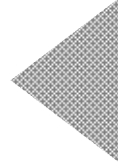

اثر صادرات بازارچه‌های مرزی بر اشتغال منطقه سیستان

زهرا راشکی قلعه نو^۱

نورمحمد یعقوبی^۲

رمضان حسین زاده^۳

امین رضا کمالیان^۴

(تاریخ دریافت ۹۷/۸/۲ - تاریخ تصویب ۹۸/۴/۱)

چکیده

بازارچه‌های مرزی می‌تواند نقش بسزایی در صادرات کالاهای تولیدی در منطقه و به دنبال آن رشد و توسعه اقتصادی آن منطقه داشته باشد لذا ایجاد و توسعه بازارچه‌های مرزی؛ افزایش و توسعه صادرات، ایجاد اشتغال و درآمد برای مردمان مستقر در نواحی مرزی را در پی خواهد داشت. در بسیاری از کشور های پیشرفته صادرات محور اصلی توسعه بوده است. لذا رشد صادرات موجب افزایش درآمد و اشتغال شده و با فراهم آوردن امکان بهره‌گیری از صرفه‌های مقیاس، بهره‌گیری از تکنولوژی‌های پیشرفته، امکان تخصیص بهینه منابع و افزایش رقابت در تولید محصولات می‌تواند موجب افزایش بهره‌وری کل عوامل تولید و اشتغال و رسیدن به رشد

۱- دانش‌آموخته کارشناسی ارشد، دانشکده مدیریت و اقتصاد دانشگاه سیستان و بلوچستان

۲- استاد دانشکده اقتصاد و مدیریت دانشگاه سیستان و بلوچستان (نویسنده مسئول).

yaghoobi@hamoon.usb.ac.ir

۳- استادیار دانشکده مدیریت و اقتصاد دانشگاه سیستان و بلوچستان

۴- دانشیار دانشگاه دهلی

اقتصادی بالاتر و توسعه ی بیشتر شود، از این رو هدف این مطالعه بررسی اثر صادرات بازارچه های مرزی میلک و گمشاد بر اشتغال شهرستان زابل با استفاده از الگوی داده ستانده در دوره ۱۳۹۰-۱۳۹۴ می باشد. یافته های تحقیق نشان می دهد که افزایش صادرات بازارچه های مرزی از سه بخش کشاورزی، صنایع و معادن طی سال های ۹۴ و ۹۵ به ترتیب ۳۰۹۱۳۶۱۲۹، ۰۸۲۶۷۷۰۶۴۹ و ۲۰۴۳۷۳۲۵۱۵ بوده است که بیشترین تاثیر را بر افزایش اشتغال در بخش های کشاورزی به میزان ۲۲ نفر، صنعت ۲۰ نفر و آموزش ۱۵ نفر داشته به طوری که افزایش صادرات بیشترین تاثیر گذاری اشتغال را در بخش کشاورزی کمترین اثر در تامین آب و برق و گاز دارا است، در نتیجه افزایش اشتغال کل منطقه را در پی داشته است.

کلید واژه ها: الگوی داده- ستانده، صادرات، توسعه اقتصادی، اشتغال، بازارچه مرزی

۱- مقدمه

بازارچه های مشترک مرزی به منظور توسعه اقتصادی روستاهای مرزنشینان یا به عرصه وجود نهند و به منظور ایجاد تحول نسبی در تولید و اشتغال، تثبیت جمعیت مرزنشینان در مرزها، افزایش درآمد و نهایتاً توسعه پایدار مناطق مرزی در دو دهه اخیر همچنان به فعالیت خود ادامه داده اند، این بازارچه ها در چارچوب اهداف تعیین شده می بایست علاوه بر تسریع در امر صادرات، در رشد و شکوفایی و توسعه اقتصادی مناطق مرزی نیز مفید واقع شده و اشتغال مستقیم یا غیر مستقیم تعداد زیادی از ساکنان منطقه را در ارتباط با حمل و نقل و تهیه کالاهای صادراتی فراهم سازد. (محمدی یگانه ۱۳۹۱، ص ۹۶-۷۹)

یکی از استان های مرزی ایران در جنوب شرق کشور استان سیستان و بلوچستان می باشد. این استان با وسعتی بیش از ۱۷۸ هزار کیلومتر مربع، حدود ۱/۱۱ درصد از مساحت کل کشور را به خود اختصاص می دهد و با داشتن ۱۱۰۰ کیلومتر مربع مرز بین المللی با دو کشور پاکستان و افغانستان از امکانات استراتژیکی مناسبی برای توسعه صادرات منطقه ای و ملی برخوردار است. همچنین سابقه ی تاریخی استان در زمینه مبادلات و تجارت و قرار داشتن در مهم ترین مسیر تجاری دنیای قدیم (جاده ابریشم) و نیز مراودات قومی و فرهنگی مرزنشینان استان با کشورهای همسایه، عامل اساسی در برگزیدن پیشینه تجارت و داد و ستد ساکنان منطقه محسوب می شود و

این روابط گسترده و وسیع با مناطق همجوار باعث شده تا استان سیستان و بلوچستان از قابلیت های چشمگیر بازارگانی منطقه و قرار داشتن در مسیر مبادلات سازمان اقتصادی اکو (ECO)، راهبرد توسعه بازارگانی استان از اولویت ویژه ای برخوردار می باشد. (پهلوانی ۱۳۷۸، ص ۹۱-۶۹).

منطقه سیستان در این استان به علت نزدیکی با کشور افغانستان ظرفیت صادرات کالا را دارد ولی به دلیل شرایط طبیعی و توسعه نیافتگی خود، پتانسیل کافی برای ایجاد اشتغال در بخش های مختلف اقتصادی را ندارد. ایجاد نواحی صنعتی در این منطقه، یکی از راهکارهای اتخاذ شده توسط سیاستگذاران برای ارتقای شاخص های توسعه و ایجاد درآمد و اشتغال در منطقه بوده است که تا حدودی نیز، باعث ارتقای کلی شاخص های اقتصادی-اجتماعی روستاییان در منطقه شده و آثار مثبتی در زمینه های اشتغال و ایجاد درآمد برای ساکنان منطقه را داشته است (معصومی و همکاران ۱۳۹۲، ص ۹۸-۶۷). تأسیس و فعال کردن بازارچه های مرزی یکی دیگر از راهکارهای اتخاذ شده توسط سیاستگذاران ملی و منطقه ای بوده است. ایجاد بازارچه های مرزی تا حدود زیادی توانسته است به صورت مستقیم و غیرمستقیم به اشتغال زایی و نهایتاً توسعه مناطق مرزی کمک کند. تسهیل صادرات کالاهای تولیدی توسط روستاییان مانند صنایع دستی و کالاهای کشاورزی و همچنین کالاهای صنعتی و معدنی تولید شده در نواحی صنعتی و معدنی در منطقه تونسته است کمک موثری در افزایش تولید و ایجاد اشتغال در منطقه ایفا کند. بر این اساس هدف این پژوهش اثر صادرات سه بخش کشاورزی، معدنی و صنعتی از بازارچه های مرزی در منطقه سیستان بر اشتغال مستقیم و غیرمستقیم در منطقه با استفاده از الگوی داده- ستانده در دوره ۱۳۹۰-۱۳۹۴ می باشد.

در این تحقیق بخش اول و دوم به چارچوب نظری الگو و پیشینه پژوهش اختصاص دارد. در بخش سوم مدل تحقیق و داده های پژوهش آورده شده است. در بخش چهارم یافته های تجربی بحث شده است و نهایتاً در قسمت آخر، جمع بندی و پیشنهادات ارائه می شود.

۲- مبانی نظری و پیشینه پژوهش

۲-۱- مبانی نظری

یکی از گام های مؤثر جهت نگهداشت جمعیت و ایجاد اشتغال در مناطق مرزی، ایجاد بازارچه های مرزی (تجارت مرزی) است. صادرات بخش مهمی از اقتصاد هر کشور را تشکیل

می دهد. در بسیاری از کشور های پیشرفته صادرات محور اصلی توسعه بوده و اهمیت بسیاری در حضور آن کشور در بازار های جهانی دارد. لذا رشد صادرات موجب افزایش درآمد و اشتغال شده و می تواند موجب افزایش بهره وری کل عوامل تولید و اشتغال و رسیدن به رشد اقتصادی بالاتر و توسعه ی بیشتر شود. (سلمانی بی شک و اشکان ۱۳۹۳، ص ۱۶-۵) بر اساس نظریه های اقتصادی، صادرات یکی از عوامل موثر بر اشتغال در اقتصاد می باشد. صادرات کالاهای تولیدی موجب افزایش تولید شده و افزایش تولیدات به طور مداوم زمینه را برای تقاضاهای جدید فراهم می آورد، این تقاضا خود محرک سرمایه گذاری و تضمین کننده رشد و شکوفایی صادرات مجدد می شود، در نتیجه صادرات در نهایت منجر به اشتغال مستقیم و غیرمستقیم در بخشهای مختلف اقتصادی را فراهم می کند. (شاه آبادی و ثمری ۱۳۹۵، ص ۱۲۲-۸۵) بر این اساس صادرات بازارچه های مرزی به عنوان راهکار مطلوبی جهت رفع شکاف مناطق مرکزی و مرزی و برون رفت از بحران های اقتصادی و اجتماعی مرزنشینان مورد توجه برنامه ریزان قرار گرفته است. مهم ترین ویژگی ساختار این مناطق، فقدان تنوع در بستر های اقتصادی و فرصت های شغلی خصوصا برای نیروی انسانی رو به افزایش روستایی است، جهت رفع این معضلات، بالندگی و حرکت در مسیر توسعه روستایی این مناطق و تمرکز بر ایجاد بازارچه های مرزی می تواند محرک خوبی برای افزایش مبادلات رسمی، شکوفایی مزیت نسبی و توسعه بازارهای منطقه ای، تثبیت قیمت و افزایش اشتغال و رفاه برای جامعه ی روستایی مرز نشین باشد، همچنین زمینه ساز توسعه اقتصادی آن ها نیز می گردد. (طیب نیا و منوچهری ۱۳۹۵، ص ۱۷۲-۱۴۷)

هدف از ایجاد و توسعه بازارچه های مرزی؛ افزایش و توسعه صادرات، ایجاد اشتغال و درآمد برای مردمان مستقر در نواحی مرزی، جذب سرمایه گذاری داخلی و خارجی و انتقال تکنولوژی، افزایش درآمدهای عمومی، افزایش توریسم، صادرات کالاها و محصولات تولید شده در مناطق مرزی به کشورهای هم جوار و واردات و تأمین کالاهای مورد نیاز معیشتی برای مردم مرزنشین از کشور هم جوار و همچنین ایجاد امنیت اجتماعی در مناطق مرزی، کمک به رونق بخشیدن تولید کالاهای صنعتی، معدنی، کشاورزی و نیز محصولات صنایع دستی استانهای مرزی، کمک به توسعه صادرات و ایجاد تعادل در تراز بازرگانی خارجی کشور، کسب درآمد ارزی و کمک به ایجاد تعادل در تراز ارزی کشور، جلوگیری از گسترش پدیده قاچاق کالا، پیشگیری از مهاجرت مردم مرزنشین و کمک به توسعه روابط سیاسی، فرهنگی و

اقتصادی با کشورهای همسایه و در نتیجه ارتقای جایگاه اقتصادی کشور و بهره مندی از اقتصاد رقابتی است. از گذشته های دور مناطق مرزنشین به دلیل ناتوانی های بالقوه، جزء مناطق منزوی و محروم به حساب می رفت. (ابراهیم زاده و همکاران ۱۳۸۹، ص ۱۴۰-۱۰۷) بنابراین شهرهای واقع در مناطق مرزی بسیار محدود و از توسعه ی پایینی برخوردارند. اما با جهانی شدن صنعت، تجارت، امور مالی و تغییرات در نظام بین المللی، تفکرات ژئواستراتژیک به سوی باورهای جغرافیای اقتصادی مرزها معطوف شد. به گونه ای که تحولات در کارکردهای مرز و نگرش به آن، به عنوان یک فرصت اقتصادی از سوی نظامهای سیاسی حاکم، موجب افزایش جمعیت در مناطق مرزی شده و شرایط جدیدی را رقم زده است. این شرایط جدید، مرکز را وادار به تجدیدنظر در روابط خود با پیرامون کرده است. رشد و رونق فعالیت های تجاری و بازرگانی در مرزها و یا مناطق مرزی تاثیرات مثبت و بسزایی در توسعه ی شهرهای مرزی گذاشت. به طوری شهرهای بزرگ و کوچک واقع در مناطق مرزی، هدف اصلی تأثیرات مرزی هستند. آن ها، نه تنها، موتورهای توسعه ی اقتصادی هستند، بلکه، مراکز نوآوری های فرهنگی، تحولات اجتماعی و تغییرات سیاسی می باشند. علی رغم اینکه شهرهای مرزی از مناطق وابسته و برخوردار نمی باشند، اما به دلیل درآمد ناشی از داد و ستد یا ذخیره سازی کالاها این شهرها دارای اهمیت در این راستا فراوانی هستند. ایجاد و گسترش بازارچه های مرزی یک استراتژی کلیدی در راستای کمک کردن به اقتصاد این نواحی و توسعه همکاری های اقتصادی و مبادلات بازرگانی میان کشورهای همسایه بوده است (کامران و همکاران ۱۳۸۸، ص ۱۹۲-۱۷۶).

۲-۲- مروری بر مطالعات پیشین

مطالعات متعددی به بررسی اثر بازارچه های مرزی بر تولید و اشتغال در مناطق مختلف در داخل و خارج از کشور انجام شده است که در زیر به آنها اشاره می شود.

پهلوانی (۱۳۷۸) در مقاله ای به بررسی مسائل و مشکلات بازارچه های مشترک مرزی سیستان و بلوچستان، پرداخته است. روش تحقیق در این مطالعه، روش کتابخانه ای براساس منابع و مدارک و گزارشات موجود و همچنین مصاحبه حضوری می باشد. نتایج تحقیق حاکی از این است که تشکیل بازارچه های مشترک مرزی در زمینه تشویق صادرات، افزایش اشتغال، افزایش تولید و کاهش قاچاق و مبادلات غیررسمی تاثیر مثبتی داشته است.

اسماعیل زاده، خالد (۱۳۸۵) در مطالعه خود به انسان شناختی بازارچه های مشترک مرزی با رویکرد انسان شناسی اقتصادی در روستاهای مرزنشین شهرستان سردشت پرداخته است. روش تحقیق این نوشتار حاصل پژوهشی میدانی از بازارچه مرزی سردشت است که با استفاده از روش تحقیق قوم نگاری و تکنیک های مصاحبه و مشاهده انجام شده است. نتایج حاکی از آن است که فعالیت بازارچه های مرزی باعث ایجاد اشتغال مستقیم و غیرمستقیم، حمل و نقل بار و مسافر، عملیات بارگیری و ... مرزنشینان گردیده است.

دهمرده و همکاران (۱۳۸۷) توانمندی های استان سیستان و بلوچستان برای رسیدن به توسعه با تأکید بر ترانزیت کالا و کشاورزی را مورد بررسی قرار داده اند. روش تحقیق در این مقاله، اسنادی و کتابخانه ای بوده است. نتیجه اینکه ایجاد تفکر توسعه و توجه مسئولین به توسعه استان از جمله ترانزیت کالا، توسعه امکانات بندرچابهار و تبدیل بازارچه مرزی میلک زابل به منطقه آزاد، توجه و سرمایه گذاری در بخش کشاورزی استان می تواند باعث رفع بسیاری از مشکلات منطقه شود.

بی سخن و جباری (۱۳۸۷) در مطالعه خود به بررسی ارزیابی و تحلیل نقش بازارچه های مرزی در تغییر ساختار اقتصادی و کالبدی و اقتصادی شهرهای مرزی و ابعاد پیرانشهر پرداخته که روش تحقیق توصیفی - تحلیلی بوده و اطلاعات مورد نیاز از طریق مطالعه اسناد و مدارک کتابخانه ای و مشاهدات میدانی جمع آوری گردیده و برای تجزیه و تحلیل وضع موجود از مدل SWOT استفاده شده است. نتایج حاکی از این می باشد که سهم شاغلان بخش کشاورزی کاسته و جمعیت شاغل در بخش خدمات افزایش یافته است.

افتخاری و همکاران (۱۳۸۷) در تحقیقی به بررسی ارزیابی اثرات اقتصادی بازارچه های مرزی در بازتابهای توسعه مناطق مرزی، در بازارچه مرزی شیخ صالح شهرستان ثلاث باباجانی، استان کرمانشاه پرداخته اند. با روش توصیفی و تحلیلی به شیوه کتابخانه ای و میدانی اطلاعات با استفاده از نرم افزار تجربی - پرسشنامه و مشاهده - تحلیل داده ها و اطلاعات با استفاده از نرم افزار Arc GIS و SPSS مورد ارزیابی قرار گرفته است. نتایج بدست آمده حاکی از این واقعیت است که بازارچه توانسته است اثرات اقتصادی مثبتی بر روی تولید مناطق پیرامون خود برجای گذارد.

ابراهیم زاده و همکاران (۱۳۸۹) در مقاله خود تحت عنوان "نقش بازارچه های مرزی بر توسعه

و افزایش امنیت " در استان سیستان و بلوچستان پرداخته است. در این تحقیق با استفاده از شیوه کتابخانه ای و میدانی اطلاعات با استفاده از نرم افزار SPSS تحلیل شد. نتایج تحقیق نشان می دهد، از مهمترین آثار بازارچه ها می توان به ایجاد اعتماد و کاهش تنشجات مرزی اشاره کرد که از آن طریق زیرساخت های منطقه گسترش می یابد و توسعه شهری و روستایی، افزایش تولید و اشتغال و ثبات در مناطق مرزی تضمین می شود.

محمدی صالح و همکاران (۱۳۹۰) در تحقیقی به نقش تجارت مرزی در تثبیت جمعیت روستایی در بازارچه مرزی سردشت پرداخته و روش تحقیق از دو طریق عینی تکمیل پرسشنامه، مصاحبه و مطالعه کتابخانه ای جمع آوری گردید و داده های جمع آوری شده از روش آمار توصیفی، استنباطی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. نتایج تحقیق نشان دهنده ی این بود که در محدوده مورد مطالعه، مبادلات مرزی می تواند منجر به ماندگاری جمعیت شود.

میری و همکاران (۱۳۹۱) در تحقیقی به مطالعه نقش بازارچه های مرزی در توسعه اقتصادی و امنیت در مناطق مرزی میلک با هدف دستیابی به توسعه پایدار، امنیت فراگیر و عدالت اجتماعی به این موضوع پرداخته است. این نوشتار با روش توصیفی - تحلیلی و تکیه بر منابع کتابخانه ای و میدانی سعی در بررسی و تبیین نقش بازارچه های مرزی در امنیت و اثرات اقتصادی آن در توسعه پایدار در نواحی پیرامون خود پرداخته شده است. برای تحلیل داده ها و اطلاعات خود از نرم افزار SPSS استفاده شده است و یافته های تحقیق بیانگر این است که این بازارچه بر نواحی پیرامون خود تاثیر گذاشته است.

محمدی یگانه و همکاران (۱۳۹۱) در پژوهش خود به ارزیابی اثرات اقتصادی بازارچه مرزی مهران بر توسعه نواحی روستایی در دهستان محسن آباد پرداخته است. روش تحقیق او توصیفی تحلیلی و روش گردآوری اطلاعات کتابخانه ای و میدانی (مصاحبه و پرسشنامه) و برای تجزیه تحلیل اطلاعات از آمار توصیفی (میانگین، انحراف معیار) و آمار استنباطی (آماره t تک نمونه ای و ویلکا کسون) استفاده نموده اند. نتایج تحقیق نشان می دهد، بازارچه مرزی مهران موجب افزایش اشتغال، کاهش فقر، افزایش درآمد و کاهش تمایل مهاجرت ساکنان مناطق مرزی به جاهای دیگر شده است.

غلامرضایی (۱۳۹۱) در مقاله خود تحت عنوان نقش بازارچه های مرزی در توسعه اقتصادی و اجتماعی مطالعه موردی صنم بلاغی پلدشت پرداخته است. در روش تحقیق این پژوهش از

پرسشنامه استفاده و برای تجزیه و تحلیل یافته ها از نرم افزار SPSS استفاده شده است. نتایج حاصل از این پژوهش نشان می دهد، ایجاد بازارچه مرزی در منطقه پلدشت نقطه عطفی در ایجاد اشتغال، تثبیت جمعیت مرزنشین، افزایش در آمد و تولید ونهایتا توسعه پایدار می باشد و همکاری های متقابل منطقه ای را افزایش می دهد که نمونه بارز آن همکاری متقابل بین دو کشور ایران و جمهوری آذربایجان می باشد.

عاشری و همکاران (۱۳۹۱) در پژوهشی به ارزیابی اثرات اقتصادی - اجتماعی و امنیتی احداث بازارچه های مرزی و نقش آن در توسعه مناطق مرزی جوانرود پرداخته است. روش تحقیق در بخش نظری کتابخانه ی و در بخش عملی پیمایشی است. نتایج تحقیق نشان می دهد که فعالیت بازارچه مرزی باعث ایجاد اشتغال مستقیم و غیر مستقیم، همچنین تحرک شغلی مرزنشینان گردیده که سهم اشتغال غیر مستقیم به مراتب بیشتر از اشتغال مستقیم است و باعث افزایش در آمد مرزنشینان و ساکنان شهرستان شده و ایجاد اشتغال برای ساکنین مرزی توانسته از مهاجرت ساکنان این مناطق به شهرها بکاهد و جلوگیری از اقتصاد غیر رسمی و تامین مایحتاج ساکنین مرزی و موجب برقراری امنیت نسبی اقتصادی و اجتماعی در منطقه و باعث افزایش سرمایه گذاری شده است.

موسوی (۱۳۹۲) در رابطه با مقاله ای تحت عنوان ارزیابی نقش بازارچه های مشترک مرزی در توسعه و رفاه مناطق مرز نشین پیرانشهر به بررسی بازارچه مرزی شهرستان پیرانشهر در استان آذربایجان غربی با استفاده از روش توصیفی - تحلیلی پرداخته است. جمع آوری داده ها از طریق پرسشنامه و جهت تجزیه و تحلیل اطلاعات از مدل تحلیل شبکه (ANP) و هم چنین آمار استنباطی رگرسیون چندگانه استفاده شده. نتایج حاکی از این است که فعالیت و استقرار بازارچه ها در منطقه توانسته است در بسیاری از متغیر های رفاهی از قبیل ایجاد اشتغال، تحرک شغلی مرز نشینان، افزایش در آمد و تولید، تامین مایحتاج نیاز های ساکنان مرز نشین، تغذیه، بهداشت، مسکن و محیط زیست، بهبود نسبی ایجاد کنند. نتایج مدل رگرسیون چندگانه نشان دهنده این است که بین عوامل موجود در بازارچه ی مرزی تمرچین و شاخص های رفاه منطقه ای رابطه ای نسبتا معنا داری وجود دارد.

ابراهیمی مستکانی، احمدوند (۱۳۹۴) در مطالعه ای به ارزیابی تاثیرات اجتماعی - اقتصادی بازارچه ی مرزی سرو بر توسعه ی مناطق روستایی پیرامون می پردازند. در این پژوهش از روش

توصیفی - تحلیل بهره گرفته اند و جمع آوری داده ها با استفاده از پرسشنامه ی محقق ساخته انجام شد و برای تعیین اعتبار از آلفای کرونباخ استفاده شده است و برای تجزیه و تحلیل داده ها از نرم افزار SOSS19 بهره گرفته اند. یافته ها نشان داده که بین اثر بازارچه های مرزی و توسعه مناطق روستایی اطراف رابطه ی معنا داری وجود دارد.

رضائی، مسعودی راد (۱۳۹۴) در مطالعه ای به بررسی نقش بازارچه های مرزی بر اقتصاد و امنیت مناطق پیرامون بازارچه مرزی مهران پرداخته اند که روش تحقیق این مطالعه توصیفی - تحلیلی می باشد که برای گردآوری اطلاعات از روش کتابخانه و مشاهده مستقیم بهره گرفته شده است. نتایج تحقیق بیانگر این بود که بازارچه مرزی مهران منافع اقتصادی بسیاری برای منطقه در پی داشته و در زمینه ی کاهش فقر و ایجاد اشتغال و خارج کردن استان ایلام از انزوای جغرافیایی تا حد بسیار زیادی موثر بوده است، که همه ی این عوامل باعث ایجاد توسعه و امنیت منطقه می باشد.

دارابی (۱۳۹۶) به بررسی نقش بازارچه های مرزی در توسعه اقتصادی استان ایلام پرداخته است، روش تحقیق جهت گردآوری اطلاعات، پرسش نامه ی محقق ساخته بوده و نتیجه این است که نقش بازارچه در تامین و افزایش درآمد و اشتغال مرزنشینان تاثیر معنادار دارد.

بیگی و امیری (۱۳۹۶) در مطالعه ای تحت عنوان بررسی نقش و میزان تاثیر بازارچه های مرزی در بهبود وضعیت اجتماعی ساکنان بازارچه مرزی پرویز خان کرمانشاه به این نتیجه رسیدند که تاثیر بازارچه های مرزی بر مسائل اجتماعی منطقه زیاد می باشد و این امر در زمینه افزایش رفاه و کاهش مهاجرت تاثیرگذار بوده است. روش پژوهش توصیفی و تحلیل بوده است و به لحاظ هدف کاربردی می باشد.

بدری و همکاران (۱۳۹۷) مقاله ای تحت عنوان تاثیر بازارچه های مرزی در توسعه ی سیاسی - فضایی مناطق روستایی مرزی باشماق مریوان را بررسی نموده که این تحقیق از حیث هدف کاربردی و از حیث روش توصیفی تحلیلی می باشد، بااستفاده از روش پرسشنامه و به منظور تحلیل داده ها از آزمون t تک نمونه ای، آزمون کای اسکوئر و آزمون ANOVA در نرم افزار SPSS استفاده شده است و برای تجزیه و تحلیل فضایی از روش خوشه بندی و IDW در نرم افزار GIS استفاده شده است. نتایج پژوهش نشان می دهد که بازارچه های مرزی در بهبود وضعیت کالبدی در منطقه مرزی تاثیر مثبتی داشته است.

از مطالعات انجام شده خارجی در زمینه بازارچه های مرزی بر رشد و توسعه منطقه می توان به موارد زیر اشاره نمود.

نایبور و استیلر^۱ (۲۰۰۲) در تحقیقی به بررسی اثرات اقتصادی تجارت نواحی مرزی پرداخته اند و معتقدند که اثرات همگرایی کشورها در مناطق مرزی متمرکز شده اند، لذا تحلیل های تجربی و قوی نیازمند فهمیدن و درک عمیق همگرایی و یکپارچگی در منطقه است. روش پژوهش توصیفی می باشد.

لی پائوپه^۲ و همکاران (۲۰۰۴) به بررسی " اثرات اقتصادی - اجتماعی تجارت مرزی و تأثیر آن در افزایش استانداردهای سطح زندگی مردم"، در سه ایالت کشور لائوس میپردازند. روش این تحقیق از لحاظ هدف کاربردی استو نتایج تحقیق نشان می دهد، تجارت مرزی در افزایش تنوع و کیفیت کالا، ایجاد اشتغال به طور کلی افزایش استانداردهای زندگی این ایالت های سه گانه موثر بوده است.

مورشید^۳ و همکارانش (۲۰۰۵) در مطالعه ای به بررسی مبادلات مرزی کامبوج، لائوس، ویتنام و تایلند می پردازند. روش تحقیق در این پژوهش توصیفی -تحلیلی است. نتایج تحقیق نشان می دهد، ریسک سرمایه گذاری علیرغم افزایش رقابت های بازاری و نیز هزینه های رسمی و غیررسمی ترخیص کالا مخصوصاً برای تجارت های کوچک افزایش یافته است.

لیو^۴ (۲۰۱۲) به بررسی نقش اعتماد در ارتباط یادگیری در روابط خریدار و فروشنده مرزی پرداخته است. در این مقاله روش مورد استفاده در این پژوهش توصیفی -تحلیلی است. مدل مفهومی یکپارچه سازی نظریه یادگیری سازمانی، رابطه حکومت و دیدگاه مبتنی بر منابع در حال توسعه شده است و یافته ها نشان می دهد که قصد یادگیری، ظرفیت جذب و تفاوت های میان فرهنگی بر یادگیری ارتباط دارد.

پلیگو^۵ و همکاران (۲۰۱۷) تاثیر قرار داد های مرزی منطقه ای در ویتنام را بررسی نموده اند.

۱-Niebuhr(2002)

۲-Leebouapo(2004)

۳-Murshid.K(2005)

۴-C.-L. E. Liu(2014)

۵-Emilene Pliego Pliego(2017)

تحقیق حاضر با روش توصیفی تحلیلی می باشد که به تجزیه و تحلیل اقتصاد ویتنام توسط چارچوب های منطقه ای می پردازد و نتایج بیانگر این مطلب است که تغییرات عرضه نیروی کار، بهره وری ناشی از تجارت را شامل می شود.

لین ژانگ^۱ و همکاران (۲۰۱۷) به بررسی تجارت مرزی چین در زمینه ی کارخانه های چینی می پردازند. روش تحقیق توصیفی تحلیلی می باشد و نتایج تجزیه تحلیل بیانگر این است که تغییرات سازمانی منطقه ای با هدف افزایش فرصت های اقتصادی برای مبادلات مرزی و تجارت بین المللی باعث افزایش صادرات منطقه ای خواهد شد.

۳- روش شناسی و داده های تحقیق

۳-۱- روش شناسی تحقیق

در این تحقیق از الگوی داده- ستانده منطقه ای برای بررسی اثر صادرات بازارچه های مرزی بر اشتغال منطقه سیستان استفاده شده است. رابطه تولید بخشی در این مدل به صورت رابطه (۱) می- باشد.

$$Q = (I - A)^{-1} \cdot Y = C \cdot Y \quad (1)$$

در این رابطه Q ماتریس تولید بخشها، A ماتریس ضرایب فنی تولید منطقه، C ماتریس معکوس لئونتیف و Y تقاضای نهایی می باشد.

ضریب مستقیم اشتغال در بخشهای مختلف اقتصادی به صورت زیر می باشد.

$$e_j = \frac{E_j}{Q_j} \quad (2)$$

در این رابطه e_j ضریب مستقیم اشتغال در بخش j ، E_j اشتغال مستقیم بخش و Q_j تولید بخش j می باشد. بر این اساس ماتریس اشتغال بخشها را می توان به صورت زیر نوشت.

$$e = e^{\wedge} \cdot Q \quad (3)$$

که در این رابطه e میزان اشتغال بخشها، e^{\wedge} شکل قطری شده ی ماتریس ها و X میزان

تولیدات می باشد. با جاگذاری رابطه ۱ در رابطه ۳ عبارت زیر حاصل می شود.

$$e = e^{\wedge} \cdot (I - A)^{-1} \cdot Y \quad (۴)$$

در این رابطه $(I - A)^{-1}$ ماتریس معکوس لئونتیف که در رابطه ی زیر با C نشان داده شده است و Y مقدار تقاضای نهایی تولیدات می باشد. اجزای تقاضای نهایی بصورت زیر است.

$$Y = (C + G + I + X) \quad (۵)$$

که در آن C: مخارج مصرفی، G: مخارج دولت، I: سرمایه گذاری و X: حجم صادرات است. بر این اساس با افزایش صادرات و ثبات سایر متغیرها از جمله مخارج مصرفی و مخارج دولت و سرمایه گذاری می توان اثر تغییر صادرات را بر اشتغال بخش های مختلف منطقه سیستان مورد بررسی قرار داد. به عبارت دیگر تغییرات اشتغال بخشها در اثر تغییرات صادرات به صورت زیر خواهد بود.

$$\Delta e = e^{\wedge} \cdot C \cdot \Delta X \quad (۶)$$

در این رابطه Δe : تغییرات اشتغال در بخش های مختلف منطقه، ΔX : تغییرات حجم صادرات بازارچه های مرزی است. بر اساس این رابطه اثر تغییر صادرات در سه بخش کشاورزی، معدن و صنعت منطقه سیستان از طریق بازارچه های مرزی بر اشتغال ۱۴ بخش مختلف استان مورد بررسی قرار می گیرد.

۳-۲- داده های تحقیق

در این مطالعه از دو گروه اطلاعات، یکی جدول داده ستانده منطقه ای و دیگری آمار صادرات از بازارچه های مرزی منطقه استفاده شده است.

جهت تهیه ی این جدول از آمار حساب های ملی مرکز آمار کشور استفاده شده است و همچنین آمار صادرات بازارچه های مرزی از گمرک استان سیستان و بلوچستان جمع آوری و توسط پژوهشگر طبقه بندی شده است. این اطلاعات برای توضیح تغییرات متغیرهایی مانند تولید، اشتغال، ارزش افزوده، بهره وری نیروی کار در اقتصاد به کار می رود. از جمله کاربردهای الگوی داده ستانده بررسی اثر اجزای تقاضای نهایی (مصارف خانوار، مصارف دولت، سرمایه گذاری و صادرات) بر اشتغال بخش های مختلف منطقه است.

۴- نتایج تحقیق

اثر صادرات از سه بخش کشاورزی، معدن و صنعت از منطقه سیستان بر اشتغال بخشهای مختلف منطقه در جدول (۱) - نشان داده شده است.

جدول (۱) - اثر افزایش صادرات بر اشتغال بخشهای مختلف منطقه (نفر)

اثر افزایش صادرات بر اشتغال بخشهای مختلف منطقه (نفر)	
اشتغال	بخشهای اقتصادی
۲۲	کشاورزی، جنگلداری و ماهیگیری
۴	معدن
۲۰	صنعت
۰	تأمین آب، برق و گاز ...
۱	ساختمان
۸	عمده فروشی، خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاها
۵	هتل و رستوران
۱۲	حمل و نقل، انبار داری و ارتباطات
۲	واسطه گری مالی
۲	فعالیت های املاک و مستغلات
۴	اداره امور عمومی
۱۵	آموزش
۱	بهداشت و مدد کاری اجتماعی
۱	سایر خدمات عمومی، اجتماعی، شخصی و خانگی
۹۷	مجموع

منبع: محاسبات پژوهشگر

همان طور که اطلاعات جدول نشان می دهد افزایش صادرات در طی دوره موجب افزایش اشتغال کل منطقه به میزان ۹۷ نفر شده است. به طوری که افزایش صادرات بیشترین تاثیر گذاری اشتغال را در بخش کشاورزی دارا می باشد و کمترین اثر در تامین آب و برق و گاز را برخوردار است. با توجه به نتایج تحقیق بیشترین اثر افزایش صادرات بر اشتغال به ترتیب در

بخش کشاورزی به تعداد (۲۲ نفر) و در بخش صنعت به تعداد (۲۰ نفر) و در بخش آموزش به تعداد (۱۵ نفر) بیشترین اثر بر اشتغال را دارد به این علت که سرمایه گذاری در این بخش ها بیشتر بوده است. ارقام نشان می دهد که تشکیل سرمایه در این بازارچه ها در روند افزایش صادرات کاملاً موثر می باشد و با افزایش صادرات، اشتغال نیز روند افزایشی خواهد داشت. و از طرفی تامین آب و برق و گاز به تعداد (۰ نفر) ساختمان، بهداشت و مدد کاری اجتماعی، سایر خدمات عمومی، اجتماعی، شخصی و خانگی به تعداد (۱ نفر)، کمترین اثر گذاری بر اشتغال را شامل می شوند.

نتیجه گیری و پیشنهادات

هدف این مطالعه بررسی اثر صادرات بازارچه های مرزی میلک و گمشاد بر اشتغال شهرستان زابل با استفاده از الگوی داده ستانده می باشد. یافته های تحقیق نشان می دهد که افزایش صادرات بازارچه های مرزی از سه بخش کشاورزی، صنعت و معدن موجب افزایش اشتغال کل منطقه خواهد شد که با یافته های پهلوانی ۱۳۷۸، محمدی یگانه ۱۳۹۱، دارابی ۱۳۹۶ مطابقت دارد و نهایتاً افزایش اشتغال کشور را در بر دارد، همچنین کالاهای مبادله شده عمداً رویکرد فرااستانی و فرا منطقه ای دارند که با یافته های اسماعیل زاده، ۱۳۸۵ مطابقت دارد.

اثر صادرات بر تولید و اشتغال باید به گونه ای باشد که امکان ورود به بازار جهانی فراهم گردد و زمینه ای فراهم شود که علاوه بر مزیت نسبی دارای مزیت رقابتی نیز باشد، بنابراین با متنوع نمودن صادرات بازارچه های مرزی با توجه به مزیت نسبی بالفعل به کارگیری ظرفیت های بالقوه در تجارت خارجی گام موثری در اتکا به درآمدهای با ثبات این بازارچه ها در اقتصاد داشته است.

بین صادرات بازارچه های مرزی و درآمد و رشد اقتصادی رابطه مثبت وجود دارد زیرا با افزایش صادرات این بازارچه ها در آمد ناشی از آن افزایش یافته و این افزایش درآمد ها منجر به ارتقای کارایی در تخصیص مجدد منابع تولید به سمت فعالیت های با بهره وری بالا و افزایش تولید و رشد اقتصادی می شود و از آن جا که درآمد ناشی از صادرات بازارچه های مرزی ابزار مناسبی برای مقابله با بی ثباتی درآمدهای ناشی اینگونه صادرات است، بنابراین تشویق در جهت افزایش صادرات بازارچه های مرزی و به دنبال آن افزایش رشد اقتصادی بهترین عامل برای

کاهش اتکا به درآمدهای پرنوسان نفتی خواهد بود، به ویژه اگر این درآمدها در راستای سرمایه گذاری مجدد در اقتصاد و افزایش توان تولیدی در کشور باشد در بلند مدت شاهد آثار بهتر این افزایش درآمدها و ثبات در آن خواهیم بود.

همچنین بین اثر صادرات و واردات با ثبات شغلی و رشد اقتصادی رابطه مثبت است، زیرا با افزایش میزان صادرات و به مقدار کمتر واردات، درآمد ناشی از صادرات افزایش یافته و این درآمد ها مجدد می تواند در راستای درآمدزایی در اقتصاد یا حتی بالابردن تخصص و مهارت نیروی کار به کار گرفته شده و به نوعی باعث ثبات شغلی و رشد اقتصادی می شود.

همچنین نتایج حاصل از تحقیق حاضر و سناریو های مختلف نشان می دهد از بین بخش های صادرات بازارچه های مرزی کشور، بخش صنعت و معدن بیشترین تاثیر را در ثبات شغلی و درآمدی داراست. بنابراین لزوم توجه به صادرات این بخش ها در بازارچه های مرزی توان رشد اقتصادی و ثبات شغلی و درآمدی را در کشور تسریع می کند. به طور کلی صادرات و واردات رسمی تاثیر مثبت و معنی داری بر افزایش تولید، افزایش اشتغال، ثبات شغلی و درآمدی و در نتیجه رشد اقتصادی خواهد داشت.

در راستای این اهداف و نتایج پیشنهاداتی ارائه می شود:

۱. راه اندازی بازارچه های جدید و سازمان دهی بازارچه های قبلی در مناطق
۲. تقویت مناطق مرزی به منظور افزایش صادرات بازارچه ها، افزایش درآمد مرزنشینان و اشتغال زایی و در نهایت توسعه ی این مناطق و ایجاد جاذبه ماندن در این مناطق اهمیت ویژه ای دارد و تسهیل در چنین مواردی در قالب برنامه های ویژه در چارچوب برنامه ها چشم انداز ضروری به نظر می رسد.

منابع

- ابراهیم زاده آسمین، عباسیان حسین، نقش بازارچه های مرزی بر توسعه و افزایش امنیت در استان سیستان و بلوچستان، **مجله مطالعات دفاعی و امنیتی**، سال ۱۳۸۹، شماره ۵۹، ص ۱۴۰-۱۰۷
- ابراهیم مستکانی عابد، احمد وند مصطفی، ارزیابی تاثیرات اجتماعی- اقتصادی بازارچه مرزی سرو بر توسعه مناطق روستایی پیرامون، **پژوهش های روستایی**، دوره ۶، شماره ۲، تابستان ۱۳۹۴، ص ۳۸۸-۳۶۹
- استانداری استان سیستان و بلوچستان

- اسماعیل زاده خالد (۱۳۸۵) مطالعه ی انسان شناختی بازارچه های مشترک مرزی با رویکرد انسان شناسی اقتصادی (مطالعه موردی: تجارت مرزی در روستاهای مرز نشین شهرستان سردشت)، کارشناس ارشد برنامه ریزی رفاه اجتماعی دانشگاه تهران
- افتخاری عبدالرضا رکن الدین، پاپلی یزدی، محمد حسین و عبدی، عرفان، ارزیابی آثار اقتصادی بازارچه های مرزی در بازتاب های توسعه مناطق مرزی، فصلنامه ژئوپلیتیک، سال ۱۳۸۷، سال ۴، شماره ۲، تهران ۱۰۹-۸۲
- بدری سید علی، دربان آستانه علیرضا، سعدی سیما، تاثیر بازارچه های مرزی در توسعه سیلسی- فضایی مناطق روستایی مرزی مطالعه موردی: مرز باشماق میوان، جغرافیا و توسعه، دوره ۱۶، شماره، تابستان ۱۳۹۷، ص ۱-۲۴
- بی سخن امید، تاثیر بازارچه های مرزی در تغییر ساختار اقتصادی و کالبدی شهر نمونه وردی: پیرانشهر، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه زنجان، سال ۱۳۸۷
- بیگی کیهان، امیری وحید، بررسی نقش و میزان تاثیر بازارچه های مرزی در بهبود وضعیت اجتماعی ساکنان منطقه مرزی (مورد مطالعه: بازارچه مرزی پرویز خان استان کرمانشاه)، کنفرانس بین المللی چالش ها و راهکار های مدیریت و توسعه اقتصادی، سال ۱۳۹۶
- پهلوانی مصیب، بررسی مسائل و مشکلات بازارچه های مشترک مرزی سیستان و بلوچستان، همایش شناخت استعداد های بازرگانی- اقتصادی استان سیستان و بلوچستان، سال ۱۳۷۸
- دارابی مرتضی، نقش بازارچه های مرزی در توسعه اقتصادی استان ایلام، سومین همایش ملی پژوهش های نوین در حوزه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی ایران، سال ۱۳۹۶
- دهمرده نظر، محمودی مجید، دهمرده قلعه نو زهرا، توانمندی های استان سیستان و بلوچستان برای رسیدن به توسعه با تاکید بر ترانزیت کالا و کشاورزی، مجموعه مقالات ششمین همایش از سلسله همایش های منطقه ای چشم انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴، دانشگاه آزاد اسلامی واحد بندر عباس، سال ۱۳۸۷
- رضائی مریم، مسعودی راد ماندانا، بررسی نقش بازارچه های مرزی بر اقتصاد و امنیت مناطق پیرامون (نمونه موردی: بازارچه مرزی مهران)، فصلنامه علمی- تخصصی دانش انتظامی ایلام، سال ۱۳۹۴
- سازمان جهاد سازندگی
- سلمانی بی شک محمد رضا، اشکان المیرا، اثر صادرات کالاهای صنعتی بر رشد اقتصاد ایران، سال ۱۳۹۳، شماره ۱۱ و ۱۲، مجله اقتصادی ص ۱۶-۵
- شاه آبادی و ثمری (۱۳۹۶) عوامل موثر بر صادرات مبتنی بر فناوری برتر با استفاده از روش سیستم معادلات همزمان، فصلنامه تحقیقات مدل سازی اقتصادی، سال هفتم، شماره ۲۷، بهار ۱۳۹۶

- طیب نیا سید هادی، منوچهری سوران، نقش بازارچه های مرزی در توسعه اجتماعی و اقتصادی نواحی روستایی مورد نمونه: روستاهای بخش خاو و میر آباد شهرستان میروان، **فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی**، سال پنجم، شماره ۱، بهار ۱۳۹۵، پیاپی ۱۵، ص ۱۷۲-۱۴۷
- عاشری امامعلی، نور محمدی سمیه، قادری رضا، رستمی علیرضا، ارزیابی اثرات اقتصادی-اجتماعی و امنیتی احداث بازارچه های مرزی و نقش آن در توسعه مناطق مرزی (نمونه موردی: بازارچه مرزی جوانرود شیخ صالح)، **دومین همایش ملی راهکار های توسعه اقتصادی با محوریت برنامه ریزی منطقه ای**، دانشگاه سنندج، ایران، سال ۱۳۹۱
- غلامرضایی سعید، نقش بازارچه های مرزی در توسعه اقتصادی و اجتماعی (مطالعه موردی بازارچه صنم بلاغی بلدشت، **دومین همایش ملی راهکار های توسعه اقتصادی با محوریت برنامه ریزی منطقه ای**، سنندج، دانشگاه آزاد اسلامی واحد سنندج، سال ۱۳۹۱
- کامران حسن، محمد پور علی، جعفری فرهاد، تحلیل کارکرد بازارچه مرزی باجگیران، **جغرافیا نشریه علمی- پژوهشی انجمن جغرافیایی ایران**، سال ۱۳۸۸، دوره جدید، سال ششم، شماره ۱۹ و ۱۸
- محمدی صالح رحیم، بوکانی رشید، ویسی رضا، نقش تجارت مرزی در تثبیت جمعیت روستایی: **مطالعه موردی حوزه نفوذ بازارچه مرزی سردشت**، دوره ۲۶، سال ۱۳۹۱، شماره ۴، پیاپی ۸۶
- محمدی یگانه بهروز، مهدی زاده عصمت، مهدی زاده غفت، چراغی مهدی، ارزیابی اثرات اقتصادی بازارچه ی مهران بر توسعه نواحی روستایی **مطالعه موردی: دهستان محسن آباد- ۱۳۹۱**، ص ۷۹-۹۶
- معصومی مجید، اژدری بهناز، ملکوتی محمد جواد، نقش ژئوپلیتیکی رودخانه ژئوآکونومی بازارچه مرزی در برقراری امنیت اجتماعی شهرستان هیرمند و روابط اقتصادی بین ایران و افغانستان، **پژوهشنامه جغرافیایی انتظامی سال اول**، شماره سوم، پاییز ۱۳۹۲
- موسوی میرنجف، ارزیابی نقش بازارچه های مشترک مرزی در توسعه و رفاه مناطق مرز نشین؛ **مطالعه موردی: بازارچه مرزی تمرچین پیرانشهر**، علمی پژوهشی، سال ۱۳۹۲، ISC شماره ۳۳، ص ۵۵ تا ۷۰
- میری غلامرضا، اسمعیل زایی ناهید، حق پرست عباسعلی، شهنوازی یونس، نقش بازارچه های مرزی در توسعه اقتصادی و امنیت در مناطق مرزی (بازارچه مرزی میلک زابل)، **همایش ملی شهرهای مرزی و امنیت، چالش ها و رهیافت ها**، دانشگاه سیستان و بوچستان سال ۱۳۹۱

- Bruno Versailles, Market Integration and Border Effects in Eastern Africa, **Paper provided by Centre for the Study of African Economies**, University of Oxford in its series CSAE Working Paper Series with number, 2012

- C.-L. E. Liu, An investigation of relationship learning in cross-border buyer-supplier relationships: **The role of trust, International Business Review**, Volume 21, Issue 3, June, Pages 311-327, 2012.
- Emilene Pliego Pliego, Jorge Velazquez-Castro, Markus P. Eichhorn, Andres Fraguela Collar. (2017), Increased Efficiency in the Second-Hand Tire Trade Provides Opportunity for Dengue Control. **Journal of Theoretical Biology** .
- Leebouapao, L; Phonesaly, S; Phetsamone, S; Souphith, D; Vanthana, N . (2004). Lao PDR Cross
- Lin Zhanga, Lin Cuib,1, Sali Lic,1, Jiangyong Lua. (2017), Who rides the tide of regionalization: Examining the effect of the China-ASEAN Free Trade Area on the exports of Chinese firms. **International Business Review**
- Murshid.K.a.s; Tuot, S. (2005) .the Cross Border Economy of Cambodia" **Cambodia Development Resource Institute** ,Development Analysis Network with the Support of the RockefellerFoundation Phnom Penh.104-126
- Niebuhr, Annekatriin & Silvia Stiller. (2002), Integration Effects in BorderRegions – A Survey of Economic Theory and Empirical Studies; Hamburgisches Welt-Wirtschafts- **Archiv (HWWA) Hamburg Institute of International Economics.**